

Luku 1

Laadullinen seurantatutkimus nuorista: tutkimusasetelma, menetelmät ja aineistot

Kaisa Vehkalahti & Sinikka Aapola-Kari

Tässä luvussa kuvaamme Nuoret ajassa -tutkimuksen lähtökohtia ja luonnetta laadullisena seurantatutkimuksena. Pitkittäistutkimukset, joissa seurataan samojen henkilöiden elämää usean vuoden ajan, ovat nuorisotutkimuksessa edelleen harvinaisia. Ajallisesti pitkäkestoisen tutkimusasetelman rakentaminen ja ylläpitäminen on monin tavoin haasteellista, ei vähiten aineistonkeruun työläyden ja hitauden sekä laajojen aineistomassojen hallinnan vuoksi. Tutkittavien motivoiminen pysymään mukana aineistonkeruusta toiseen on oma haasteensa. Seurantatutkimus edellyttää aikaa ja rahaa, eivätkä asetelmat istu helposti nopeampaa tutkimus- ja julkaisusykliä suosiviin tieteen rahoitusjärjestelmiin (esim. Helve 2005, 69; Pearson 2016, 125–131).

Seuraavassa esittelemme, miten seurantamme tutkimusasetelma on kokonaisuutena rakentunut ja millaiset tekijät ovat vaikuttaneet tekemiimme ratkaisuihin. Luonnehdimme kootusti mukaan valittuja tutkimuspaikkakuntia ja niiden erityispiirteitä. Kuvaamme, millaisia aineistonkeruumenetelmiä olemme käyttäneet seurannan eri kierroksilla ja millaista aineistoa tutkimus on tuottanut kolmen ensimmäisen vuoden aikana. Olennainen osa seurantatutkimuksen luonnetta ovat myös tutkimuseettiset ratkaisut, jotka pitkäkestoisessa hankkeessa vaativat erityistä pohdintaa.

Luvun lopussa kuvaamme tiivistetysti tutkimukseen osallistuneiden nuorten elämäntilanteita seurannan lähtötilanteessa peruskoulun lopulla, jolloin tutustuimme heihin ensimmäistä kertaa: Millaisista perhetaustoista tutkimuksemme nuoret tulivat, millaisia kielellisiä ja kulttuurisia taustoja heillä oli, mitä he harrastivat ja miten viettivät vapaa-aikaansa? Lopuksi esittelemme nuorten peruskoulun viimeisellä luokalla tekemät toisen

asteen koulutusvalinnat. Näihin teemoihin palaamme kirjan myöhemmissä luvuissa, joissa lähdemme seuraamaan nuorten elämässä kolmen vuoden aikana tapahtuneita muutoksia.

NUORTEN LAADULLISEN SEURANTATUTKIMUKSEN ESIKUVAT

Mistä puhumme, kun puhumme pitkittäistutkimuksesta tai seurantatutkimuksesta? *Seurantatutkimukseksi* (engl. *longitudinal study*) voidaan laajimmillaan määritellä mikä tahansa tutkimusasetelma, jossa seurataan tietyssä tutkittavien joukossa tapahtuvia muutoksia systemaattisesti ja määrättyllä aikavälillä. *Kohorttitutkimuksesta* puhutaan silloin, kun tutkittavien joukko on syntynyt tietyn tutkimuksellisesti määritellyn aikajakson puitteissa, esimerkiksi samana vuonna tai samassa kuussa, useimmiten myös tietyllä maantieteellisesti rajatulla alueella. (Elliott ym. 2008, 228, 230; Samet & Muñoz 1998.) Tämä erottaa kohorttitutkimuksen paneelitutkimuksesta, jolla tarkoitetaan tietylle kohderyhmälle toistettavaa tutkimusta. Paneeli on kohderyhmästä valmiiksi rekrytoitu, edustava joukko, joka vastaa säännöllisesti tai toistuvasti erilaisiin tutkimuksiin. (Elliott ym. 2008, 228.)

Erilaisia seurantatutkimuksen muotoja ja menetelmiä sovelletaan tänä päivänä useilla tieteenaloilla. Seurantatutkimusten tausta on kuitenkin vahvasti lääketieteessä, jossa seurantatutkimuksen metodeja on kehitetty 1900-luvun alkuvuosikymmeniltä lähtien kansanterveydellisten ja väestöllisten tavoitteiden ohjaamina. Laajat lääketieteelliset seurantatutkimukset ovat olleet poliittisesti ja yhteiskunnallisesti vaikuttavia, ja niiden tuottama tieto esimerkiksi lapsuusajan terveyden erilaisista riskitekijöistä on vaikuttanut päätöksentekoon eri maissa. (Samet & Munoz 1998; Pirus ym. 2010; Pearson 2016.)

Myös yhteiskunta- ja käyttäytymistieteellisesti suuntautuneet lasten ja nuorten seurantatutkimukset ovat painottuneet kvantitatiivisiin tutkimusmenetelmiin ja aineistoihin, kuten rekisteritietoon. Esimerkiksi Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen kansalliset syntymäkohortti 1987- ja 1997-tutkimukset kattavat kaikkien Suomessa kyseisinä vuosina syntyneiden lasten seurannan sikiökaudelta lähtien. Seurantojen tuottama tieto lasten, nuorten ja heidän perheidensä hyvinvoinnista, terveydestä ja palveluiden käytöstä perustuu kansallisista viranomaisrekistereistä koottuun

tietoon. (Ristikari ym. 2016, 12; Merikukka 2020, 47–48.) Suomessa viranomaisrekisterien tarjoama tieto on monella tapaa luotettavaa ja kattaa eri elämäntilanteita. Sen avulla voidaan tutkia isossa mittakaavassa monia rakenteellisia ja institutionaalisia tekijöitä, jotka vaikuttavat lasten ja nuorten arkeen. Kuten kansallisten syntymäkohorttitutkimusten tutkijat toteavat, kaikista lasten ja nuorten elämään ja hyvinvointiin keskeisestikin vaikuttavista tekijöistä ei kuitenkaan kerry tietoa viranomaisrekistereihin. Esimerkiksi nuorisotyö, kulttuuripalvelut sekä vapaaehtois- ja järjestötoiminta eivät kerrytä rekisteritietoja. (Ristikari ym. 2018, 3, 9.) Lasten ja nuorten elämän moninaisuuden näkökulmasta rekisteritieto avaa heidän elämäntilanteisiinsa aikuis- ja viranomaisvälitteisen näkökulman. Ulkopuolelle jäävät monet lapsille ja nuorille itselleen merkitykselliset ulottuvuudet, vaikkapa ystävyysuhteet.

Suomalaisen käyttäytymistieteellisen seurantatutkimuksen kansainvälisesti tunnetuimpia edelläkävijöitä on psykologian professori emerita Lea Pulkkinen väitöstutkimuksesta vuonna 1968 Jyväskylän yliopistossa käynnistynyt *Lapsesta aikuiseksi* -tutkimus. Pulkkinen valitsi tutkimukseensa satunnaisesti 12 jyvässkyläläistä kansakoululuokkaa (369 oppilasta). Lapset olivat tutkimuksen alkaessa noin 8-vuotiaita, minkä jälkeen Pulkkinen tutkimusryhmineen on seurannut heitä 14, 20, 27, 36, 42, 50 ja 60 vuoden iässä. Seurannan päähuomio oli erityisesti tutkimuksen alkuvaiheissa aggressioiden tutkimuksessa. (Pulkkinen 1996; Pulkkinen 2017.)

Pulkkinen tutkimuksessa oli kyse *prospektiivisen* seuranta-asetelman luomisesta. Prospektiivisessä tutkimuksessa samoilta tutkimushenkilöiltä pyydetään uusia poikkileikkaushetken tietoja yhä uudelleen, ja ajallisen muutoksen osoittava data kumuloituu tutkimuksen edetessä vähitellen. Seurantatutkimus voisi olla luonteeltaan myös *retrospektiivinen*, jolloin tutkittavilta pyydetään jälkeenpäin tietoja heidän elämässään aikaisemmin tapahtuneista asioista. Kuten brittiläiset nuorten seurantatutkimuksen menetelmiä kehittäneet Jane Elliott, Janet Holland ja Rachel Thomson huomauttavat, erityyppisten retrospektiivisten pitkätaimaineistojen kerääminen on tavanomainen menetelmä monissa niin kvantitatiivisissa kuin kvalitatiivisissa tutkimuksissa ilman, että kyse on varsinaisesta seurantatutkimuksesta. Myös prospektiivisten ja retrospektiivisten menetelmien yhdistäminen on tavallista. Esimerkiksi osana prospektiivista seurantatutkimusta tutkittavia voidaan pyytää kertomaan

elämänhistorioistaan myös takautuvasti, ajalta ennen seurannan alkua. (Elliott ym. 2008, 229.)

Laadullisen nuorisotutkimuksen piirissä varhainen avaus prospektiivisen seurantatutkimuksen metodien hyödyntämiseen Suomessa oli nuorisotutkimuksen professori emerita Helena Helveen tutkimus nuorten maailmankuvista ja niiden muotoutumisesta. Helveen vuonna 1987 ilmestynyt väitöstutkimus *Nuorten maailmankuva. Seurantatutkimus pääkaupunkiseudun erään lähiön nuorista* perustui monimuotoiseen aineistoon, jonka ensimmäiset haastattelut Helve oli toteuttanut jo maisteriopintojensa aikana vuonna 1976. Tutkittavat lapset olivat tuolloin 7- ja 11-vuotiaita (s. 1965 ja 1968). Kaikkiaan viisi aineistonkeruukierrosta (1976, 1982–1983, 1984–1985, 1991–1992, 1996–1997) käsittäneessä seurantatutkimuksessa oli mukana 125 helsinkiläislasta, joista 76 osallistui vielä kahdenkymmenen vuoden kuluttua, noin 30-vuotiaina, toteutetulle viimeiselle seurantakerrokselle (Helve 1993; 2002). Helve yhdisti tutkimuksessaan alusta lähtien sekä laadullisia että määrällisiä aineistoja, kuten kyselylomakkeita, sana-assosiaatio- ja kuvatestejä sekä yksilö- ja ryhmämuotoisia haastatteluja (Helve 2005, 59–60). Kuten Helve on myöhemmin kuvannut, kvalitatiivisilla ja kvantitatiivisilla aineistoilla oli seurannassa toisiaan täydentävä tehtävä: kvantitatiivisten aineistojen avulla hän vertaili ja tyyppitteli nuorten maailmankuvia, kun taas laadullisten haastatteluaineistojen tavoitteena oli tuottaa syvempää ja kokonaisvaltaisempaa tietoa nuorten maailmankuvien yksilöllisestä muotoutumisesta. (Helve 2005, 60–61.)

Sekä Helveen että Pulkkinen urauurtaville tutkimuksille oli yhteistä, että ajan saatossa pitkäkestoisiksi muodostuneet hankkeet käynnistyivät alun perin yksittäisen tutkijan henkilökohtaisena väitöskirjahankkeena. Esimerkiksi Lea Pulkkinen on kuvannut, kuinka hänen tarkoituksenaan oli alun perin koota poikkileikkausaineisto väitöstutkimustaan varten, mutta tutkimuksesta kasvoi myöhemmin useita seurantavaiheita ja laajan tutkimusryhmän käsittänyt kokonaisuus, jonka eri vaiheet ovat saaneet rahoitusta eri lähteistä (Pulkkinen 2017, xx, 9–10). Helve ja Pulkkinen ovat myöhemmissä julkaisuissaan viitanneet pitkän ajallisen keston mukanaan tuomiin metodisiin ja tutkimusasetelmallisiin haasteisiin. Teoreettisten näkemysten muuttuessa ja tutkimusmetodien kehittyessä pitkän seurannan alkuvaiheissa tehdyt tutkimukselliset valinnat voivat

muodostaa seurannalle eräänlaisen pakkopaidan, sillä alussa tehtyjä valintoja ei voi myöhemmin korjata eikä aineistoa kerätä uudestaan. Kuten Helena Helve kirjoittaa, laadulliset tutkimusmenetelmät ovat usein kuitenkin määrällisiä menetelmiä joustavampia. Niiden avulla oli mahdollista ottaa huomioon joustavasti esimerkiksi tutkittavien aikuistumisen mukanaan tuomat vaatimukset. (Helve 2005, 69; Pulkkinen 2017, XVIII.)

Vaikka Nuoret ajassa -seurannan kaltaiselle laadulliseksi nuorisotutkimukseksi poikkeuksellisen laajalle seurannalle ei juuri ollut kotimaisia esikuvia, kansainvälisestä tutkimuksesta löytyy kuitenkin muutamia esikuvia eri puolilta maailmaa. Kaikkein tärkeimpänä benchmarking-projektina Nuoret ajassa -tutkimukselle on toiminut professori Janet Hollandin johtaman tutkimustiimin toteuttama innovatiivinen nuorten aikuistumista brittiläisessä kontekstissa tarkastellut *Inventing Adulthoods* -tutkimus. Tutkimuksessa seurattiin 121 nuoren aikuistumista viidellä erilaisella, maantieteellisesti Ison-Britannian eri osiin sijoittuvalla paikkakunnalla 1990- ja 2000-lukujen vaihteessa. Tutkimuksessa selvitettiin laajasti muiden muassa nuorten aikuistumiseen, arvoihin ja sosiaaliseen pääomaan liittyviä kysymyksiä sekä sitä, millainen merkitys sosiaalisella ja materiaalisella kasvuympäristöllä on nuorten identiteeteille. Menetelmällisesti tutkimuksen rungon muodostivat elämäkerralliset haastattelut, joiden ohella tutkimuksessa hyödynnettiin esimerkiksi fokusryhmähaastatteluja, kirjoitettuja omaelämäkerrallisia aineistoja, elämänjanapiirroksia ja kyselyaineistoja (Henderson ym. 2007).

Inventing Adulthoods -projektin aineistot on myöhemmin sisällytetty osaksi laajempaa *Timescapes*-tutkimuskokonaisuutta, joka oli ensimmäinen laaja, lähtökohtaisesti nimenomaan kvalitatiivisille tutkimusmenetelmille perustuva seurantatutkimushanke Isossa-Britanniassa (Holland 2011; Thomson & McLeod 2015). Kyseinen tutkimushanke oli toiminnassa vuodesta 2007 vuoteen 2012, ja sen tutkimusaineistot muodostavat edelleen saatavissa olevan tutkimusarkiston Leedsin yliopistossa (*Timescapes. An ESRC Qualitative Longitudinal Initiative 2021*). Hyödynsimme brittitutkimuksen kokemuksia erityisesti suunnitellesimme Nuoret ajassa -seurannan tutkimusasetelmaa, kuten valitessamme tutkimuspaikkakuntia ja pohtiessamme nuorten rekrytointia, mutta myös tehdessämme tutkimuksen teoreettisia ja metodisia valintoja. *Inventing*

Adulthoods -tutkijoilla Janet Hollandilla ja Rachel Thomsonilla on jo pitkään ollut tiivistä tutkimusyhteistyötä suomalaisiin feministisiin kasvatus- ja koulutustutkijoihin, erityisesti professori Tuula Gordonin ja professori Elina Lahelman vetämiin tutkijaverkostoihin (ks. esim. Gordon ym. 2000; Tolonen 2001; Metso 2004), joten heidän puoleensa on ollut luontevaa kääntyä myös Nuoret ajassa -hankkeen aikana.

TUTKIMUKSEN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

Nuoret ajassa -tutkimuksen viitekehys on rakentunut monitieteisen nuorisotutkimuksen ja laadullisen pitkittäistutkimuksen yhdistelmänä. Tärkeän perustan tutkimukselle on muodostanut nuorten paikkasuhteen huomioiminen. Tutkimusasetelmaamme yhdistävä tekijä on ollut näkemys, että ”nuoruuksia eletään elämiksi hyvin erilaisissa maantieteellisissä, materiaalisissa ja sosiokulttuurisissa paikoissa”, kuten Mari Käyhkö ja Päivi Armila kiteyttävät tähän teokseen sisältyvässä luvussaan ”...et sit yhenkään miehen takia jää tänne”. Romanttiset suhteet syrjäseudulla kasvaneiden tyttöjen elämässä” (ks. myös Armila 2018). Ymmärrämme paikan humanistisen maantieteen mukaisesti relationaalisenä ja sosiaalisten suhteiden vuorovaikutuksessa muotoutuvana, neuvoteltavana tilana (Relph 1976; Tuan 1977; Massey 1994; Tani 2015). Tiloilla voi olla myös poliittisia, paikallisia ja globaaleja ulottuvuuksia (Massey 1994).

Näin tutkimuksemme asettuu siihen viime vuosina vahvistuneeseen nuorisotutkimuksen traditioon, jossa huomio on kiinnittynyt yhtäältä paikan merkitykseen keskeisenä nuoruuksia mahdollistavana ja ehdollistavana ulottuvuutena (esim. Massey 1998; Farrugia 2014; Cuervo & Wyn 2012), ja toisaalta siihen, miten nuoret neuvottelevat ja omalla toiminnallaan merkityksellistävät erilaisia ympäristöjä ja rakentavat niistä omiaan. Nuorten arjessa merkityksellisiksi nousevat usein nuorisokulttuurisesti luodut, rajatut ja määritellyt kokoontumispaikat: itselle merkitykselliset mikroterritorit (esim. Shildrick 2006; Harris & Wyn 2009; Kuusisto-Arponen & Tani 2009; Skelton & Gough 2013; Ponto 2017). Näiden näkemysten ohjaamana rakensimme tutkimusasetelman, johon pyrittiin sisällyttämään keskenään mahdollisimman erilaisia tutkimuspaikkakuntia, joilla nuorten elämää kehystäisivät erilaiset puitteet.

Paikan lisäksi nuorten elämäntulon reunaehdoja määrittelevät myös monet muut sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät, joista olemme olleet kiinnostuneita Nuoret ajassa -seurannassa. Seuranta on rakentunut näkemykselle, että sukupuoli, yhteiskuntaluokka ja muut sosiaaliset taustatekijät sekä näihin kytkeytyvät erilaiset kulttuuriset merkitykset ja resurssit muotoilevat nuorten siirtymiä (Gordon ym. 2000; Gordon & Lahelma 2003; Henderson ym. 2007; Skeggs 2004; Henderson ym. 2007). Henkilökohtaiset kokemukset nivoutuvat yhteiskunnallisiin rakenteisiin, ja yksilön suhde itseensä rakentuu yhteiskunnallisten käsitysten kautta. Subjektit paitsi uusintavat, myös muokkaavat ja vastustavat yhteiskunnallisia ajatusrakenteita ja käytäntöjä omassa elämässään. (Haug ym. 1987.) Eri taustoista tulevat nuoret voivat myös hahmottaa 'hyvän elämän' hyvin eri tavoin, ja heihin voi kohdistua hyvin erilaisia odotuksia. (Vrt. Käyhkö 2008, 256.)

Oletamme nuorten erilaisten sosiaalisten ja kulttuuristen resurssien ja elämäntekemusten kytkeytyvän toisiinsa, kuten monet muutkin nuorten elämäntekemistä (esim. Wierenga 2009) tai merkittäviä käännteitä ja tapahtumia (mm. Holland & Thomson 2009) aiemmin tutkineet ovat todenneet (ks. myös Henderson ym. 2007; Zeller ym. 2009; Walther ym. 2005; Leccardi 2006). Seurantatutkimusta suunnitellessamme olimme siten kiinnostuneita siitä, miten erilaiset nuorten elämässä läsnä olevat sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät kietoutuvat yhteen – ja erityisesti siitä, miten niiden väliset yhteydet muuttuvat ajassa nuorten varttuessa. Niinpä olemme seurannan edetessä keskustelleet nuorten kanssa toistuvasti muutamista keskeisistä teemoista (esim. sosiaaliset suhteet, perhe, koulutus, tulevaisuuden suunnitelmat, arjen rakentuminen), mutta pitäneet tutkimusasetelman samalla avoimena nuorten itsensä esiin nostamille uusille näkökulmille.

Nuoret ajassa -tutkimuksessa ei ole kyse varsinaisesti elämäntekemistä tutkimuksesta tai iän sosiologiasta (vrt. Hunt 2005; Bytheway 2011). Elämäntekemistä tarkastelu on kuitenkin ohjannut analyysin etene- mistä erityisesti silloin, kun huomiomme on kohdistunut kysymyk- siin siirtymistä, jatkuvuuksista ja katkoksisista (esim. Elder ym. 2003; Rantamaa 2001) sekä yhteiskunnan rakenteellisista, kulttuurisista ja sosiaalisista konteksteista. Nuoret ajassa -seurannassa nuorten elämä nähdään kokonaisuutena, kumuloituvana prosessina, jota kukin säätelee omien mahdollisuuksiensa ja historiallisen aikakauden määrittämässä puitteissa. Elämäntekemiseen liittyvät myös sosiaaliset verkostot, jotka

välittävät sosiaalisia ja historiallisia vaikutuksia. (Häkkinen ym. 2013, 13–14.)

Näin tutkimuksemme liittyy osaltaan sosiaalitieteellisiin iän ja elämänkulun tutkimuksen keskusteluihin, joissa on pohdittu elämänkulun pirstaloitumista ja irtoamista lineaarisen elämänkulun malleista, joissa erilaiset siirtymät elämänvaiheiden välillä ovat (olleet) selkeitä ja vakiintuneita (ks. esim. Arnett 2000; Jokinen 2014; Tagliabue ym. 2016). Yhteiskunnalliset muutokset ovat mahdollistaneet yksilöllistyviä elämänkulkuja, ja toisaalta elämän eri vaiheet saattavat olla nykyään vähemmän erillisiä; sen sijaan ne voivat limittyä toisiinsa. Myös nuoruuden ikävaihe on muuttunut merkittävästi viimeisten vuosikymmenten aikana, ja polut aikuisuuteen saattavat olla hyvin moninaisia. (Ks. esim. Aapola & Ketokivi 2005/2017, 7–32; Sankari & Jyrkämä toim. 2001) Aikuistumisen käsite on tutkimuksessamme tarpeen voidaksemme tarkastella nuorten elämänsä tärkeää siirtymävaihetta, joka kuitenkin voi näyttäytyä hyvin erilaisena eri elämäntilanteilla (ks. Aapola 2002). Haluamme nimenomaan tuoda esiin samanikäistenkin nuorten välillä ilmenevää vaihtelua. Sama institutionaalinen siirtymä tai ikävaihe voi merkitä nuorelle aivan erilaisia asioita riippuen hänen elinympäristöstään, ihmissuhteistaan ja erilaisista hänen käytössään olevista resursseista, kuten tämän kokoelman eri tutkimuslukuista ilmenee.

Useissa tämän teoksen luvuissa erilaisten sosiaalisten ja kulttuuristen tekijöiden merkityksiä ja yhteenkietoutumista nuorten elämässä analysoidaan soveltaen Pierre Bourdieun (1986; 1990) käsitteellistyksiä kulttuurisesta, sosiaalisesta ja taloudellisesta pääomasta, joita kerryttämällä yksilö saavuttaa toimintamahdollisuuksia yhteiskunnassa. Nuoret ajassa -tutkimuksen asetelma ei rakennu lähtökohtaisesti Bourdieun käsitteellistyksille, mutta nuorisotutkimuksen piirissä käyty keskustelu erityisesti kulttuurisesta ja sosiaalisesta pääomasta on tarjonnut analyysivaiheessa välineitä useille tämän teoksen luvuille. Bourdieun 'aikuismaailmaa' kuvaavia käsitteitä on tarkasteltu nuorisotutkimuksessa kriittisesti, ja käsitteille on myös luotu nuorisotutkimukseen soveltuvia vastineita (ks. esim. Skeggs 1997; Bullen & Kenway 2004; Henderson ym. 2007; Tolonen 2007; Korkiamäki 2013; Tolonen ym. tässä teoksessa). Virginia Morrow (1999, 747) on huomauttanut, että nuoret eivät vain passiivisesti kerrytä, vaan myös luovat pääomaa. Tutkimusryhmästämme Tarja Tolonen on aiemmassa tutkimuksessaan (2007) muotoillut käsitteen

alakulttuurinen sosiaalinen pääoma, joka ilmenee sosiaalisissa suhdeverkostoissa ja jonka voima rajoittuu tietyn nuorisoryhmän sisälle. Tämän teoksen luvussa ”Miten kaupungista tulee oma?” Tolonen, Aapola-Kari, Jenni Lahtinen ja Matilda Wrede-Jäntti kehittelevät kaupunkipääoman käsitettä, jolla he viittaavat nuorten kerryttämiin tietoihin ja taitoihin nimenomaan kaupunkitilan käyttämisestä. Kaupunkipääomaan kietoutuvat kulttuurisen pääoman lisäksi myös nuorten sosiaaliset elämänpiirit ja materiaaliset suhteet. Nuorten koulutuspolkua käsittelevässä luvussa ”Toiveita ja tulevaisuuksia” Tolonen, Vehkalahti ja Aapola-Kari puolestaan kiinnittävät huomion kulttuurisen ja sosiaalisen pääoman tuottamiseen ja siihen vetoamiseen nuorten kertomuksissa koulutuspoluistaan.

Osassa luvuista nuorille avoinna olevia mahdollisuuksia ja mahdollisuuksien suhdetta rakenteellisiin tekijöihin analysoidaan hyödyntäen Ani Wierengan (2008; 2009; Lahtinen & Tolonen tässä teoksessa) käsitteellistyksiä resursseista. Wierenga jakaa nuorten elämässä merkitykselliset resurssit käytännöllisiin, symbolisiin sekä tapoina ja käytäntöinä ilmeneviin resursseihin. Käytännölliset resurssit ovat konkreettisia ja materiaalisia (esim. koulutus, toimeentulo ja asuinpaikka). Symboliset resurssit liittyvät Wierengan ajattelussa esimerkiksi kykyyn sanoittaa kokemuksiaan ja käsityksiin itsestä, omasta yhteisöstä ja ”muista”. Tapoina ja käytäntöinä ilmenevät resurssit ovat esimerkiksi tapoja kuvata itseä ja maailmaa.

Tutkimusasetelmaamme yhdistää myös tapa lähestyä aineistojamme, jotka koostuvat pääosin nuorten haastatteluilta. Lähestymme vuorovaikutuksessa syntynyttä haastattelupuhetta elämäkerrallisina tarinoina (Hyvärinen 2014; Walther ym. 2015), joista on tunnistettavissa samoja piirteitä kuin muussa omaelämäkerrallisessa kerronnassa. Kerronnassa ovat läsnä nuoren henkilökohtaiset tulkinnat oman elämänsä tapahtumista, mutta kerronta tapahtuu aina sosiaalisessa vuorovaikutuksessa sekä tietyssä ajassa ja paikassa, historiallisessa kontekstissa. Kerrontaa muovaavat erilaiset kulttuuriset konventiot, kuten kohteliaisuussäännöt, oletukset siitä, millaisia asioita elämään pitäisi eri ikävaiheissa kuulua tai muut omasta elämästä kertomisen konventiot (vrt. Hyvärinen 2008; Pöytä 2015, 79; Abrams 2010, 38–42; Vehkalahti & Suurpää 2014). Kertomus omasta itsestä voi myös rakentua enemmän tai vähemmän tietoisena vastakerptomuksena, jota jäsentää kertojan oletus siitä, millaista tarinaa tutkijat odottavat. Nuoret ajassa -seurannan edetessä saatoimme huomata, että

nuoret myös tottuivat kertomaan itsestään, ja seurantaan alkoi rakentua sen omia, sisäisiä konventioita. Seuranta-asetelmassa tuotettu kertomus minästä rakentuu dialogisesti eri aikatasoilla liikkuen: mennyttä reflektoiden, nykyhetkeä aprikoiden ja tulevaisuuteen kurkottaen (vrt. Pöysä 2015, 79–83; Vehkalahti & Suurpää 2014).

Mitä tällainen laadullinen, monipaikkainen seurantatutkimus antaa tutkimuksellisesti? Aineistojemme perusteella emme voi esittää kattavia yleistyksiä nuoruudesta Suomessa tai edes eri paikkakunnilla asuvista nuorista, toisin kuin (tietyt ehdot täyttävissä) tilastollisissa tutkimuksissa, mutta voimme tarjota jotain muuta: rikasta ja nuorten omaa ääntä korostavaa tietoa erilaisten nuorten tavoista hahmottaa omaa elämäänsä ja sen erilaisia ulottuvuuksia. Tutkimuksemme ei kilpaile erilaisten kvantitatiivisten tutkimusten kanssa vaan pyrkii tarjoamaan niitä täydentävää ja syvälleluotaavaa, holistista tietoa nuorten elämäkokonaisuuksista. Tapaamalla samoja nuoria useita kertoja olemme voineet sekä seurata heidän elämässään tapahtuvia prosesseja että kontrastoida erilaisissa tilanteissa elävien nuorten tilanteita keskenään. Tutkimuksemme kokonaisuus on kuin värikäs mosaiikki, jonka palaset eivät ehkä näy erillään kovin ihmeellisiltä, mutta yhdessä niistä muodostuu kirjava ja laaja tiedollinen kokonaisuus, joka rikastaa kuvaa Suomessa elävistä nuorista.

TUTKIMUSPAIKKAKUNNAT

Nuoret ajassa -tutkimuksen tutkimuspaikkakunnat on valittu mukaan niin sanotun teoreettisen otannan perusteella, jossa pyritään maksimoimaan otoksen sisäisiä eroja (ks. esim. Charmaz 2015; Aapola-Kari & Tolonen 2019, 70). Tavoitteenamme oli, että seurattavien nuorten kirjo olisi lähtökohtaisesti mahdollisimman heterogeeninen. Halusimme tavoittaa erityyppisiltä alueilta kotoisin olevia nuoria, jotka tulisivat kulttuurisesti ja sosiaalisesti vaihtelevista taustoista. Samaan tapaan kuin *Inventing Adulthoods* -tutkimushankkeessa (vrt. Henderson ym. 2007), päädyimme viiteen tutkimuspaikkakuntaan eri puolilla Suomea. Tutkimuspaikkakuntien valinnassa kiinnitettiin huomiota erityisesti paikkakuntien maantieteelliseen sijaintiin ja asukaslukuun sekä muihin alueellisiin erityispiirteisiin, kuten elinkeinorakenteeseen ja kielellis-kulttuurisiin piirteisiin. Lisäksi kiinnitimme

huomiota paikkakuntien nuorisokulttuuriseen erilaisuuteen ja toisen asteen koulutuksen saatavuuteen. Näin mukaan valikoitui paikkakuntia, joilla on nuorille tarjolla kaikki koulutusasteet korkeakouluopintoihin saakka, ja paikkakuntia, joilla valinnanmahdollisuudet ovat niukat.

Tutkimamme nuoret ovat kotoisin Helsingistä, suuria ja keskisuuria suomalaiskaupunkeja edustavista kaupungeista Oulusta ja Länsi-Suomesta, sekä pienehköjä maaseutukuntia edustavilta paikkakunnilta Keski- ja Itä-Suomesta. Tutkimuspaikkakuntien keskeiset piirteet on tiivistetty seuraavaan taulukkoon 1, joka kuvaa Nuoret ajassa -tutkimuksen käynnistymisvaihetta vuonna 2015.

Pääkaupunkiseudulta mukaan valikoitui kaksi koulua, joista toinen, suuri yhtenäiskoulu sijaitsi monikulttuurisessa lähiössä ja toinen, pienempi yhtenäiskoulu kantakaupungin liepeillä. Molemmille kouluille oli tunnusomaista, että niihin tultiin oppilaisiksi paitsi lähialueelta, myös

Taulukko 1. Tutkimuspaikkakunnat 2015.

Paikka-kunta	Asukas-luku	Työttömyys-aste (%)	0–14-vuotiaiden osuus väestöstä / yli 64-vuotiaiden osuus (%)	Alueelliset erityispiirteet	Toisen asteen koulutuksen saatavuus
1. Helsinki	630 000	10.0	13.9 / 16.4	Suurkaupunki, monikulttuurinen lähiö ja keskiluokkainen asuinalue	Kaikki koulutusasteet
2. Länsi-Suomi: Rannikko-kaupunki	n. 15 000	6.9	16.6 / 23.8	Pikkukaupunki lähellä maakuntakeskusta; ruotsinkielisten osuus väestöstä yli 50 %	Lukio, joitain ammatillisen koulutuksen vaihtoehtoja
3. Itä-Suomi: Käpykylä	alle 1 500	16.8	14.4 / 19.2	Harvaanasuttu alue; taantuva teollisuuspaikkakunta; n. 50 km maakunnalliseen keskuskaupunkiin	Ei toisen asteen koulutusta
4. Keski-Suomi: Maaseutu-kunta	alle 5 000	16.9	16.5 / 27.0	Harvaanasuttu alue; maa- ja metsätalouden osuus merkittävä; n. 150 km maakunnalliseen keskuskaupunkiin	Lukio
5. Oulu	n. 200 000	15.6	19.3 / 14.0	Maakunnallinen keskuskaupunki; monikulttuurinen lähiö	Kaikki koulutusasteet

kauempaa. Varsinkin ruotsinkielisille yläasteille matkustetaan pääkaupunkiseudulla pitkiäkin matkoja, sillä ruotsinkielinen kouluverkko on melko harva. Suomenkielisessä koulussa oli lähes aina vilinää ja vilskettä, oppilaita tuli ja meni, ja opettajakunta oli suuri. Meihin suhtauduttiin pääsääntöisesti varsin ystävällisesti, ja varsinkin koulun opinto-ohjaaja ja yhteiskunta-aineiden opettaja järjesti meille haastattelutilaisuuksia. Ruotsinkielisessä koulussa oli yleensä kodikas ja rauhallinen tunnelma, ja oppilaat tuntuivat olevan opettajien tarkassa seurannassa. Saimme järjestää haastatteluja muun muassa koulun kirjastotilassa.

Aivan toisenlaiseen ympäristöön kuuluu tässä tutkimuksessa *Käpykyläksi* kutsumamme paikkakunta Itä-Suomessa, jolla sijaitsee tutkimuksemme pienin tutkimuskoulu. Käpykylä on tutkimukseemme osallistuvien nuorten itse kotipaikkakunnalleen antama peitenimi. Tutkimuskoulumme on niin sanottu yksisarjainen koulu, jossa jokaista luokka-astetta on vain yksi luokallinen, ja vaihtuvuutta oppilaskunnassa on vähän. Etäisyyttä lähimpään kaupunkiin on noin 50 kilometriä ja oman paikkakunnan taajama on pieni. Sen tarjoamat palvelut on nopeasti nähty: urheilukenttä, pieni nuorisotila ja pari kauppaa sekä pieni kahvila. Moni nuori kulki kouluun koulukuljetuksilla pitkien matkojen päästä pieniltä kyliltä. Moni alueen asukas työllistyi läheisessä teollisuuslaitoksessa, niin myös monien tutkimukseen osallistuvien nuorten vanhemmat. Koulussa meihin suhtauduttiin erityisen ystävällisesti, ja tutkimusluokan luokanvalvoja kannusti vahvasti nuoria lähtemään mukaan tutkimukseen.

Keski-Suomen tutkimuspaikkakuntaa kutsumme tässä tutkimuksessa *Maaseutukunnaksi*, sillä se sijaitsee keskellä maalaismaisemaa kaukana isoista kaupungeista. Sen taajamassa on jonkin verran kunnallisia ja yksityisiä palveluja huoltoasemasta kauppoihin, kirjastoon ja terveysasemaan, ja pieni nuorisotilakin löytyy. Tutkimuskoulumme oli suurehko yhtenäiskoulu, jonka yläkouluun tuli oppilaita myös kuntakeskuksesta etäällä sijaitsevista kylistä. Osa heistä oli käynyt ala-asteen sivukylissä sijainneilla ala-asteilla. Rinnakkaisluokkia oli useita. Paikkakunta on elinkeinorakenteeltaan tutkimuspaikkakunnista kaikkein maa- ja metsätalousvaltais. Nuoret ovat tottuneet lähtemään paikkakunnalta muualle töihin ja opiskelemaan. Koulun parkkipaikalla näkyi traktoreita, mopoja ja mönkijöitä, joilla nuoret kulkivat kouluun. Jälleen meille löytyi yhteistyökumppaniksi tutkimuksesta kiinnostunut opettaja. Luokka oli suu-

rehko ja ensivaikutelmaltaan meluisa. Meihin suhtauduttiin ystävällisesti ja hieman uteliaasti, sillä koululla ei näkynyt vierailijoita kovin tiheään.

Rannikkoseutua tutkimuksessamme edustaa pienehkö, isomman kaupungin lähellä sijaitseva pikkukaupunki. Suomen- ja ruotsinkielisiä asukkaita on paikkakunnalla melko tasaiset määrät. Kutsumme sitä *Rannikkokaupungiksi*. Pikkukaupungin keskusta näyttää melko tavalliselta suomalaiselta paikkakunnalta kirkkoineen ja kauppoineen, tosin moni liiketila oli tutkimuksemme käynnistyessä tyhjillään. Yritteliäisyyttä alueella esiintyy runsaasti, ja alueella toimii suuria liikeyrityksiä ja maatiloja. Meri ja saaristo ovat vahvasti läsnä ja tarjoavat vapaa-ajan mahdollisuuksia myös nuorille, joista osa asui keskustan ulkopuolella. Ruotsinkieliseen yhtenäiskouluun kuljettiin kauempaakin, ja paikkakunnan nuorilla tuntui olevan runsaasti harrastusmahdollisuuksia musiikista urheiluun. Moni nuorista tuli kaksikielisistä perheistä, mutta paria poikkeusta lukuun ottamatta he identifioituivat selkeästi ruotsinkielisiksi.

Pohjoisin tutkimuspaikkakuntamme on Oulu. Tutkimuskouluksi valikoitui jonkin matkan päässä kaupungin keskustasta sijaitsevan lähiön suurehko koulu. Lähiössä oli ollut sosiaalisia ongelmia, ja kaupunki oli pyrkinyt kehittämään sitä erilaisin keinoin. Lähiössä oli rajalliset kaupalliset palvelut ja perustavanlaatuiset julkiset palvelut. Tutkimusluokkamme oli suuri ja monikulttuurinen. Osa oppilaista oli osan opetusajasta erityisopetuksen ryhmässä. Moni oppilaista asui lähellä koulua, ja heillä oli varsin voimakas alue- ja ryhmäidentiteetti oman lähiön asukkaina. Koulun pihassa tavattiin iltaisinkin, osin siksi, että nuorisotiloihin olisi pitänyt lähteä naapurilähiöön. Oppilaat vaikuttivat jakautuneen niihin, jotka harrastivat aktiivisesti, ja niihin, jotka viettivät vapaa-aikansa kaveriporukoissa.

Kun tulimme ennestään vieraalle paikkakunnalle tai alueelle, pyrimme tutustumaan siihen etnografisen tutkimuksen keinoin havainnoimalla, kiertelemällä alueella ja käymällä paikallisissa liikkeissä, kahviloissa ja ruokapaikoissa sekä muilla julkisilla paikoilla. Kyselimme myös nuorilta, missä he viettivät aikaansa, ja joillain paikkakunnilla he opastivat meitä kävelyhaastatteluisia. Nuorten lisäksi haastattelimme kaikilla paikkakunnilla myös oppilaitosten aikuisia ammattilaisia, kuten opettajia, rehtoreita, kuraattoreita, erityisopettajia, psykologeja. Olemme keskustelleet myös nuorisotyöntekijöiden kanssa ja vierailleet esimerkiksi paikkakuntien

seurakuntien työntekijöiden luona ja jututtaneet tapaamiamme aikuisia heidän näkemyksistään. Näiden taustakeskustelujen avulla olemme kontekstoineet eri paikkakuntiin, oppilaitoksiin ja asuinalueisiin liittyviä erityisiä tekijöitä, esimerkiksi jatko-opintovalintoihin liittyviä piirteitä, tai paikkakunnan harrastusmahdollisuuksia. Useimmiten vierailimme tutkimuskouluissa ja muissa kohteissa tutkijapareina tai isommissakin ryhmissä, jakautuen välillä eri paikkoihin. Tutkimuspäivän jälkeen pyrimme keskustelemaan tutkijoina tekemistämme havainnoista ja saamis-
tamme vaikutelmista, eli teimme alustavaa esianalyysejä aina heti kentällä. Kirjoitimme myös ajatuksiamme omiin tutkimuspäiväkirjoihimme.

AINEISTONKERUUN VAIHEET JA TUTKIMUSAINEISTOT

Nuoret ajassa -seurantatutkimuksessa on hyödynnetty erilaisia laadullisia ja osallistavia menetelmiä aineiston painopisteen ollessa erityyppisissä haastatteluissa. Seuraava taulukko kuvaa aineistonkeruun eri vaiheiden etenemistä.

Taulukko 2. Aineistonkeruun vaiheet.

Ajankohta	Paikkakunnat	Aineisto	Aineistomäärät
Kevät 2015, esitutkimus	Itä-Suomi	Haastattelut; kirjoitelmat kotipaikkakunnasta	13 ryhmähaastattelua
Lukuvuosi 2015–2016	Helsinki, Länsi-Suomi, Itä-Suomi, Keski-Suomi, Oulu	Teemahaastattelut (pienryhmissä); karttapajat (pienryhmissä); elämänjанаhaastattelut (yksilö- tai parihaastatteluina)	75 yksilöhaastattelua 69 ryhmä- tai parihaastattelua 41 karttapajaa
Lukuvuosi 2016–2017	Helsinki, Länsi-Suomi, Itä-Suomi, Keski-Suomi, Oulu	Seurantahaastattelut 1 (yksilö- tai parihaastatteluina)	71 yksilöhaastattelua 10 ryhmä- tai parihaastattelua
Lukuvuosi 2017–2018	Helsinki, Länsi-Suomi, Itä-Suomi, Keski-Suomi, Oulu	Seurantahaastattelut 2 (yksilö- tai parihaastatteluina)	36 yksilöhaastattelua 9 ryhmä- tai parihaastattelua

Tutkimuksen pilottivaiheessa, peruskoulun 9. luokalla lukuvuonna 2015–2016 tapasimme ja haastattelimme nuoria useita kertoja. Kaikilla tutkimuspaikkakunnilla ensimmäinen tutkimushaastattelu oli luonteeltaan usein pienryhmämuotoisena toteutettu teemahaastattelu, johon nuoret saivat tulla itse valitsemassaan ryhmässä, parin kanssa tai yksin. Keskustelimme vapaamuotoisesti nuorten arkeen liittyvistä asioista, kuten vapaa-ajasta, harrastuksista, ystäväistä, perheestä, koulusta tai kotipaikkakunnasta sen mukaan, mitkä asiat innostivat nuoria. Tärkeänä tavoitteena tämän vaiheen tapaamisille oli tutustua toisiimme ja luoda pohjaa seuraaville tapaamisille. Pääosa haastatteluista on seurannan kaikilla kierroksilla ollut teemahaastatteluja: olemme noudattaneet löyhästi teemoiteltua haastattelurunkoa, mutta antaneet nuorille tilaa määritellä itse, mistä he kulloinkin haluavat puhua. Nuoret ovat saaneet myös vaikuttaa tapaan, jolla he osallistuivat tutkimukseen. Halutessaan nuoret saivat tulla haastatteluun joko yksin tai yhdessä toisen nuoren kanssa. Merkittävä osa haastatteluista onkin toteutunut myös seurantakierroksilla parihaastatteluina. Nuoret saivat myös päättää, halusivatko he osallistua tai olla osallistumatta tutkijoiden tarjoamiin osallistaviin ja visuaalisiin aineistonkeruun menetelmiin.

Myöhemmin yhdeksännellä luokalla toteutimme osassa tutkimuskouluista (Helsinki, Keski-Suomi, Länsi-Suomi, Oulu) karttatyöpajoja, joissa nuoret sijoittivat elämässään keskeisiä paikkoja karttasovellukselle. Keskustelimme näiden karttojen pohjalta heille merkityksellisistä paikoista ja tiloista. Myös karttatyöpajoihin nuoret osallistuivat itse valitsemiensa kavereiden kanssa. Yhdeksannen luokan tutkimusvaihe päättyi kevään lopulla toteutettuihin elämäkerrallisiin haastatteluihin. Näissä haastatteluissa käytimme keskustelun virittäjänä elämänjana-metodia (ks. esim. Henderson ym. 2007, 24–29; Elliott ym. 2008; Worth 2011; Thomson ym. 2013). Nuoret kertoivat elämänsä tärkeistä tapahtumista piirtämällä aluksi puhtaalle paperille elämänjanan, jolle he merkitsivät oman elämänsä keskeisiä tapahtumia. He saivat rakentaa oman elämäntarinansa ilman tarkkaa ohjausta siitä, millaisia asioita janalle tulisi merkitä. Alun hiljaisen työskentelyvaiheen jälkeen elämäntarinasta keskusteltiin tutkijan kanssa. Nuorille merkityksellisinä oman elämäntarinan jäsentäjinä nousivat esille esimerkiksi monet perheeseen, kuten perhetapahtumiin, muuttoihin ja sisaruksiin liittyvät käänneet, mutta myös kouluun, ystäviin ja harrastuksiin liittyvät asiat.

Tärkeän keskusteluteeman elämänjanahaastatteluissa muodostivat nuorten tulevaisuuden toiveet: minne he halusivat opiskelemaan ja missä he haluaisivat asua noin viiden vuoden kuluttua. Toisena virikkeenä käytimme elämäkerrallisissa haastatteluissa valokuvia. Pyysimme nuoria tuomaan haastatteluun heille merkityksellisiä valokuvia, jotka kertoivat heidän arjestaan tai elämästään. Osa nuorista toi haastattelutilanteeseen esimerkiksi perhealbumin, osa näytti kännykältään kuvia heille tärkeistä tilanteista ja ihmisistä tai rakkaista lemmikeistä. Valokuvien tuominen tutkimustilanteisiin oli vapaaehtoista, samoin kuin elämänjanan piirtäminen. Kaikki nuoret eivät halunneetkaan osallistua näihin visuaalisiin menetelmiin, ja heidän kanssaan keskustelimme elämän käännekohdista ja merkittävistä asioista pelkästään haastattelun keinoin. Elämäkerrallisista haastatteluista pääosa oli yksilöhaastatteluja, mutta myös tälle kierrokselle sisältyi merkittävä määrä parihaastatteluja.

Yhdeksannen luokan loppuessa halusimme tarjota tutkimusluokille eräänlaisena palkintona mahdollisuuden osallistua luokka- ja kaverikuvaukseen ammattilaisvalokuvaajan toteuttamana. Ajatuksena oli erilainen, osallistava luokkakuva, jossa nuoret saisivat valita toteutuspaikan ja sen, millaisia kuvia otettaisiin. Kuvaukset toteutettiin toukokuussa ulkona koulun lähialueella oppituntien ulkopuolella. Tutkijat olivat paikalla kuvia otettaessa ja saivat samalla tilaisuuden seurata sitä, miten nuoret hyödynsivät kuvausta ja ketkä otattivat yhdessä kaverikuvia. Panimme merkille, että kaikki nuoret eivät osalla paikkakunnista halunneet osallistua luokan yhteiskuvaukseen. Tällainen kuvaus saatiin toteutumaan Oulussa, Keski-Suomessa ja Itä-Suomessa. Kuvat jaettiin oppilaille salasanalla suojatulla internet-alustalla, jolta he halutessaan pystyivät tulostamaan kuvia itselleen.

Peruskoulun päättymisen jälkeen seuranta on toteutunut noin keran vuodessa toteutettuina seurantahaastatteluina. Itä-Suomen tutkimuspaikkakunnalla, Käpykylässä, tutkijat ovat tavanneet nuoria muita paikkakuntia tiheämmällä seurantatahdilla, noin puolen vuoden välein. Ensimmäisen seurantakierroksen (lv. 2016–2017) keskeisenä teemana olivat nuorten elämässä peruskoulun päättymisen jälkeen tapahtuneet muutokset, erityisesti toisen asteen opintojen aloittaminen ja nivelvaiheeseen mahdollisesti liittyvät muut muutokset, kuten muutokset ystäväpiirissä ja harrastuksissa. Toisen seurantakierroksen (lv. 2017–2018) keskeinen

teema oli lähestyvä täysi-ikäistyminen. Molemmilla seurantakierroksilla keskusteltiin kuitenkin vaihtelevin painoituksin samoista keskeisistä teemoista, joita oli kosketeltu ensimmäisiä kertoja jo 9. luokan kohtauksissa: nuorten arki, vapaa-aika, ystävyys-suhteet, perhesuhteet, opiskelu, työkokemukset, toimeentulo ja tulevaisuuden suunnitelmat. Eri teemojen painottuminen yksittäisissä haastatteluissa vaihteli sen mukaan, mitkä asiat olivat tutkimuksemme nuorten elämässä ajankohtaisia ja mistä he halusivat keskustella.

Haastattelukierrosten välillä olemme pitäneet nuoriin yhteyttä eri viestikanavien kautta: puhelimitse ja välillä myös postitse muun muassa kortteja lähettämällä. Pääsääntöisesti emme ole pyytäneet heidän yhteystietojaan muilta tai etsineet nuoria esimerkiksi sosiaalisesta mediasta, mutta joskus toiset samalla luokalla tutkimuksessa aloittaneet nuoret ovat oma-aloitteisesti kertoneet tietyn nuoren yhteystietojen muuttuneen ja ovat tarjoutuneet kertomaan meille muuttuneet tiedot.

Ensimmäiset haastattelut tapahtuivat tutkimuskouluissa ja niiden läheisyydessä sijaitseissa nuorisotiloissa. Seurannan edetessä ja nuorten siirtyessä opiskelemaan toisen asteen oppilaitoksiin haastattelut siirtyivät yhä enemmän muihin julkisiin tiloihin, kuten kahviloihin. Myös tapaamispaikkojen valinnassa olemme kuunnelleet nuorten toiveita ja tavanneet heitä siellä, missä se nuorille on ollut kaikkein vaivattominta ja mukavinta. Myös seurantakierroksilla osa haastatteluista toteutettiin oppilaitoksissa, esimerkiksi Keski-Suomessa paikallisen lukion tiloissa. Monet seurantavaiheen haastatteluista on toteutettu nuorten omissa kodeissa tai tutkijan kodissa, mikäli se on sopinut nuorille ja mikäli sillä tavoin on parhaiten saatu toteutumaan haastattelun luottamuksellisuus. Joidenkin nuorten kanssa on toteutettu myös niin sanottuja kävelyhaastatteluja, joiden aikana he ovat esitelleet itselleen tärkeitä paikkoja omassa elinympäristössään.

SEURANTATUTKIMUSASETELMAN ERITYISPIIRTEET JA TUTKIMUKSEN ETIIKKA

Seurantatutkimuksen kaikissa vaiheissa on tärkeää huomioida aineiston laadullisuus: kaikkien nuorten kanssa ei ole keskusteltu jokaisesta teemasta

yhtä kattavasti ja samalla tavoin. Olemme kuunnelleet nuoria ja tehneet tilanteittaisia ratkaisuja siinä, kuinka paljon tai syvällisesti eri teemoja on käsitelty. Osa keskusteluista on ollut jo kestoaltaankin pitkiä, ja niissä on pohdittu luottamuksellisia nuorten elämäntilanteisiin ja hyvinvointiin liittyviä kysymyksiä; osa taas on ollut lyhyitä tapaamisia, joissa on vaihdettu kuulumisia nopeasti. Olemme tietoisia siitä, miten me tutkijoina luomme nuorten puheelle ja osallistumiselle erilaisia odotuksia ja kehyksiä; nuorten kertomukset itsestään ja elämästään ovat rakentuneet vuorovaikutuksessa tutkijoiden kanssa. Aiemmat kohtaamiset nuorten kanssa luovat tutkimussuhteeseen omanlaisensa kehyksen ja odotuksia. Haastattelukierrosten kertyessä tutkimussuhteeseen muotoutuu omia rutiineja: vaihdetaan kuulumisia, juodaan kahvia, rupertellaan ja palataan aiempiin vuosiin. Usein keskustelu käynnistyy kuin huomaamatta sen kertaamisella, milloinkas viimeksi tavattiin ja mitä kaikkea sen jälkeen on tapahtunut.

Tutkimuseettisiä kysymyksiä olemme pohtineet tutkimuksen kaikissa vaiheissa, sillä seurantatutkimuksessa niiden suhteen on syytä olla erityisen valppaana. Osin kyse on kysymyksistä, jotka ovat läsnä kaikessa laadullisessa nuorisotutkimuksessa, osin kyse on erityisesti pitkittäistutkimukselle luonteenomaisista tekijöistä, joihin liittyy tutkimuseettisiä ulottuvuuksia (vrt. Lagström 2010; Wrede-Jäntti 2019). Olemme tukeutuneet toiminnassamme *Tutkimuseettisen neuvottelukunnan* ohjeisiin hyvistä tieteellisistä käytännöistä (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012). Alaikäisten nuorten tutkimukseen liittyy tiettyjä reunaehtoja, erityisesti silloin, kun kyse on alle 15-vuotiaista nuorista (Rutanen & Vehkalahti 2019).

Nuoret ajassa -tutkimushanke on käynyt läpi eettisen ennakoarvioinnin *Nuoriso- ja lapsuudentutkimuksen tutkimuseettisessä toimikunnassa*, joka antoi hankkeen tutkimussuunnitelmasta hyväksyvän lausunnon (15.9.2015). Jokaisen tutkimuspaikkakunnan sivistystoimelta on haettu kunkin paikkakunnan omien käytäntöjen ja ohjeistusten mukainen tutkimuslupa koulussa tapahtuvalle tutkimukselle, ja lupa on pyydetty myös oppilaitosten rehtoreilta. Tutkimuslupia pyytäessämme muun muassa Helsingin kaupunki linjasi, että yli 15-vuotiaat voivat antaa suostumuksen itsenäisesti, ja samoin toimimme myös muilla tutkimuspaikkakunnilla. Jokaiselta nuorelta pyydettiin suostumus erityisellä lomakkeella, minkä lisäksi hankkeen alkaessa koulujen viestintäjärjestelmien kautta lähti

tutkimuksesta tiedote tutkimusluokkien vanhemmille. Nuoret päättivät siis osallistumisestaan itsenäisesti, mutta pidimme tärkeänä, että myös heidän huoltajiaan informoitiin tutkimuksesta.

Nuorten osallistuessa pitkällä aikavälillä useaan haastatteluun heistä alkaa kertyä runsaasti tietoa, jonka perusteella heidät voisi tunnistaa. Koska rekrytoimme tutkimukseen kokonaisia tutkimusluokkia, jouduimme myös miettimään, miten nuoret eivät tunnistaisi toisiaan liian helposti kuvauksistamme. Joskus nuoret ovat saattaneet kysellä tutkijoilta, olemmeko jo haastatelleet muita heidän kanssaan aiemmin samalla luokalla olleita nuoria. Olemme pyrkineet mahdollisimman suureen varovaisuuteen siinä, ettemme paljasta muiden nuorten osallistumiseen liittyviä asioita toisille tutkimukseen osallistuville. Nuorten yksityisyyttä on pyritty suojelemaan tutkimuksen kaikissa vaiheissa mahdollisimman tarkoin. Haastattelujen litteroijat sitoutuivat säilyttämään aineiston salassa ja tuhoamaan saamansa haastatteluäänitteet. Äänitteitä ja litteroitua aineistoa on säilytetty ainoastaan salasanojin turvatuilla tietokoneilla lukituissa tiloissa, joihin ulkopuolisilla ei ole pääsyä. Yksilöivät suorat tunnistetiedot, kuten täsmälliset henkilöiden ja paikkojen nimet on poistettu aineistoista ja nuorista on käytetty julkaisuissa pseudonyymejä.

Laadullisessa seurantatutkimuksessa eettisesti kestävä kohtaaminen on paljon muutakin kuin formaaleja lupia ja tiedotteita hankkeen käynnistyessä. Seuranta-asetelman jatkuminen riippuu kokonaisuudessaan tutkijan ja tutkittavien välisestä luottamuksesta ja sen vaalimisesta. Suostumus jatkaa tutkimuksessa on tavallaan pyydettävä ja neuvoteltava uudelleen kaikissa tutkimusvaiheissa ja jokaisessa kohtaamisessa. (Elliott ym. 2008; Saldaña 2003, 27.) Jo asioiden kysymiseen liittyy eettisiä näkökohtia. Teimme aluksi melko paljon pari- ja ryhmähaastatteluja, joissa oli tärkeä asetella kysymykset sensitiivisesti niin, etteivät nuoret joutuneet jakamaan haastattelussa sellaista tietoa, jota he eivät olisi halunneet kertoa toisille nuorille. Olemme korostaneet haastatteluissa, että kaikki osallistuminen ja vastaaminen on vapaaehtoista, ja minkä tahansa kysymyksen kohdalla nuorella on täysi oikeus olla vastaamatta, mikäli kysymys tuntuu ikävältä. Olemme pyrkineet myös ottamaan huomioon tilanteita, joissa nuorella ilmenee avun tarvetta ja tarvittaessa pyrkineet ohjaamaan heitä sopivien palvelujen äärelle. Itsellämme ei kuitenkaan ole sen tyyppistä osaamista ja koulutusta, että voisimme itse auttaa nuoria heidän elämänsä ongel-

missa. Tutkimuksen kaikissa käänteissä tärkeä tuki meille tutkijoille on ollut mahdollisuus keskustella ratkaisuvaihtoehdoista ja niihin liittyvistä tutkimuseettisistä ulottuvuuksista yhteisesti tutkimusryhmässämme.

Tässä teoksessa käytämme nuorista tarvittaessa pseudonyymejä, jotka vaihtelevat luvuittain, jotta julkaistuista tiedoista ei voida yhdistellä liikaa yksittäisiä nuoria identtifoivia tietoja. Samasta syystä olemme häivyttäneet haastattelulainauksista sisällön kannalta vähemmän tärkeitä yksityiskoh-
tia.¹ Osassa luvuista on tutkimuksellisesti merkittävää paikantaa, miltä paikkakunnalta kotoisin olevista tai millaisista perhetaustoista tulevista nuorista kulloinkin puhumme. Esimerkiksi kaupunkilaisnuorten suhdetta kaupunkitilaan käsittelevässä luvussa ”Miten kaupungista tulee oma?” samoin kuin nuorten koulutuspolkuja kuvaavassa luvussa ”Toiveita ja tulevaisuuksia” on tutkimuksellisesti tärkeä tuoda esille paikkakuntien välisiä eroja ja paikantaa aineistolainauksia. Mikäli analyysin kannalta ei ole ollut tarpeen tietää, miltä paikkakunnalta nuori on lähtöisin, emme ole maininneet sitä. Esimerkiksi nuorten elämässään kohtaamia huolia ja haasteita käsittelevässä luvussa ”Avatut salatut elämät” tutkimuseettinen valintamme on ollut häivyttää nuorten kotipaikkakunnat kokonaan.

MIKÄ MOTIVOI NUORIA MUKAAN TUTKIMUKSEEN?

Eri paikkakunnilla ja kouluissa nuorten suhtautuminen hankkeeseen on vaihdellut suuresti. Erityisesti pääkaupunkiseudulla monet koulut ovat usein melko vastahakoisia ottamaan vastaan tutkijoita, koska niihin kohdistuu jatkuvasti pyyntöjä erilaisista tiedonkeruista. Siksi hankkeelle olikin tärkeää tehdä yhteistyötä Helsingin kaupungin nuorisotoimen Hyvä vapaa-aika -hankkeen kanssa (ks. Anttila 2017). Sen kautta meille

1 Kirjaan sisältyvissä haastattelusitaateissa olemme käyttäneet nimien sijaan joko merkintöjä haastattelija, tyttö/poika, ryhmähaastattelutilanteessa tyttö 1, tyttö 2 jne. Vaihtoehtoisesti olemme viitanneet nuoreen hänelle kyseistä lukua varten annetulla pseudonymillä. Kohdat, joista on poistettu osa lainauksesta, on merkitty tekstiin hakasulkein [...]. Samoin tekstikohdat, joissa olemme muuttaneet liian identtifoivia nimiä tai tietoja, on merkitty lainauksiin hakasulkein. Esim. oppilaitoksen tarkan nimen sijaan tekstissä voi olla merkintä [aiempi lähiöperuskoulu] ja tarkan ammatin sijaan tekstissä voi olla laajempi ammattialaa kuvaava nimitys, esim. [sosiaali- ja terveysala].

tarjoutui mahdollisuus tulla mukaan erääseen Koillis-Helsingin kouluun, jossa hankkeella oli jo meneillään yhteistyötä. Teimme enemmänkin yhteistyötä Helsingin kaupungin nuorisotoimen työntekijöiden kanssa, ja saimme tätä kautta kontaktin vielä erääseen täydentävään oppilasryhmään Itä-Helsingin alueella. Saimme nuorten rekrytointivaiheessa paljon apua tutkimuskoulujen rehtoreilta ja opettajilta ja muulta henkilökunnalta, jotka muun muassa järjestivät meille haastattelutiloja ja antoivat oppilaiden osallistua tutkimushaastatteluihin oppituntien aikana. Osa opettajista kannusti oppilaita osallistumaan, koska piti tutkimusta tärkeänä. Osa piti tutkimukseen osallistumista ja omien näkemysten ilmaisemista hyödyllisenä mahdollisuutena nuorille.

Pääkaupunkiseudulla tutkimuksen lämmittelyvaihe kesti pisimpään ja vaati melko paljon oleskelua koulussa nuorten oppitunneilla ja välitunneilla sekä useita tutustumishenkisiä haastattelutilanteita. Pääkaupunkiseudun ruotsinkielisen koulun oppilaat toivottivat tutkijat jonkin verran auliemmin tervetulleiksi. Heitä ehkä motivoi ajatus, että he voivat edustaa kielivähemmistön nuoria tutkimuksessa. Pienemmillä paikkakunnilla kauempaa tulleiden tutkijoiden kiinnostus omaa paikkakuntaa kohtaan taas koettiin usein tutkimukseen kannustavaksi tekijäksi. Esimerkiksi Keski-Suomen pienellä paikkakunnalla moni oppilas vaikutti aidosti kiinnostuneelta pitkän matkan takaa paikalle hankkiutuneista tutkijoista ja arvosti sitä, että heidän elämästään ja näkemyksistään haluttiin kerätä tietoa. Länsisuomalaisen rannikkopaikkakunnan ruotsinkielisellä luokalla tutkijat hämmentyivät saadessaan tutkimusluokalta esitykselleen spontaanit aplodit, ja kaikki oppilaat tulivat mukaan tutkimuksen alkuvaiheessa.

Emme tiedä tarkalleen, miksi nuoret ovat halunneet osallistua tutkimukseen, mutta moni heistä on useaan otteeseen todennut, että tutkimukseen osallistuminen on mieluisaa, ja he ovat myös olleet kiinnostuneita hankkeen tutkimustuloksista. Olemme alusta lähtien tarjonneet mahdollisuuksien mukaan nuorille pientä tarjoilua: koulussa toteutetuissa haastatteluisa ja työpajoissa karamelleja tai hedelmiä ja myöhemmin kahviloissa toteutetuissa tutkimustilanteissa juotavaa ja pientä purtavaa. Lisäksi olemme tarjonneet pieniä palkkioita osallistumisesta haastatteluihin, kuten lippuja elokuvateattereihin tai lahjakortteja kioskiin, josta nuoret saivat valita ostoksensa. Myöhemmin olemme antaneet nuorille

lahjakortteja lähikauppaan tai ravintolaan, josta he ovat voineet hakea ruokaa. Toiset nuoret ovat olleet enemmän kiinnostuneita palkkioista kuin toiset; heikommin toimeentulevista perheistä tulevat nuoret ovat saattaneet erityisesti kiitellä ruokalahjakortteja. Olemme kokeneet, että nuorille on kuulunut pieni kiitos heidän ajastaan, jonka he ovat tarjonneet tutkijoiden kanssa keskustelemiseen. Niin suuri palkkio ei kuitenkaan ole, että se olisi kenellekään yksinään syy osallistua tutkimukseen. Tarjosimme nuorille myös mahdollisuutta saada erityinen todistus tutkijoiden avustamisesta koulussaan, ja osa nuorista sellaisen halusikin. Todistus oli muotoiltu siten, ettei siitä käynyt ilmi nuoren osallistuminen tutkimukseen, vaan se oli ikään kuin 'työtodistus' tutkimuksen edesauttamisesta. Joitain pääkaupunkiseudulla asuvista nuorista pystyimme avustamaan lyhyen kesätyöjakson saamisessa yhteistyöjärjestöistä.

Aiempien seurantatutkimusten (mm. Henderson ym. 2007) perusteella ennakoimme, että jo pelkästään käytännöllisten ja nuorten saavutettavuuteen liittyvien tekijöiden vuoksi kaikki seurannassa aloittavat nuoret eivät tulisi pysymään mukana loppuun saakka. Tästä syystä rekrytoimme hankkeeseen enemmän nuoria kuin mitä alkuperäinen sadan nuoren tavoitteemme oli ollut. Vuonna 2018, kolmen tutkimusvuoden jälkeen, 136:sta seurannassa aloittaneesta nuoresta oli edelleen mukana 112 nuorta. Seurannasta oli jättäytynyt pois nuoria kaikilta paikkakunnilta ja tutkimusluokilta. Osa nuorista oli selkeästi ilmoittanut halustaan jäädä pois tutkimuksesta, ja tällöin näin on tietenkin tapahtunut. Heihin ei ole enää otettu yhteyttä uusilla aineistonkeruukierroksilla. Osa nuorista jäi pois siten, että tutkija ei tavoittanut heitä useista yhteydenotoista huolimatta; osa niinkin, että tutkija ja nuori eivät yrityksistä huolimatta löytäneet yhteistä aikaa haastattelulle. Tiettyjen nuorten kohdalla ilmeni jo seurannan alkuvaiheissa, että nuori ei kokenut haastatteluihin osallistumista motivoivaksi. Mukaan oli tultu kenties uteliaisuudesta tai ehkä siksi, että haastatteluun lähtiessään pääsi pois oppitunnilta. Oulussa, missä tutkimus oli käynnistynyt muita paikkakuntia myöhemmin, tutkijat eivät tavoittaneet haastatteluun tutkimusluokan poikia näiden lähdettyä peruskoulusta, vaikka yrityksiä haastattelujen järjestämiseksi tehtiinkin. Muutamaan nuoreen ei ole saatu peruskoulun jälkeen yhteyttä lainkaan. Osa nuorista on myöhemmin muuttanut kauas alkuperäiseltä tutkimuspaikkakunnalta muualle opiskelemaan tai töihin, ja heidän

haastatteluilleen oli vaikea järjestää sopivaa tilaisuutta. Osa nuorista on muuttanut tilapäisesti myös ulkomaille.

Harva tutkimuksesta pois jättäytynyt nuori kommentoi syitä, joiden vuoksi hän halusi vetäytyä seurannasta. Eräs nuori kuitenkin koki kertoneensa tutkijalle haastattelussa liian kipeitä asioita perheestään ja halusi pian sen jälkeen jäädä pois tutkimuksesta. Hän myös kielsi kyseisen haastattelun käytön tutkimuksessa. Osa pois jääneistä nuorista oli puolestaan ollut suhteellisen hiljaisia haastattelutilanteissa, ja he ehkä kokivat tutkijoiden utelut rasittaviksi. Voi olla, että tutkimuksen siirryttyä pois kouluympäristöstä ja ryhmähaastatteluista osa nuorista ei enää halunnut osallistua, koska se olisi vaatinut enemmän järjestelyjä, kuten vapaa-ajalle sijoittuvan tapaamisajan sopimisen, mutta myös henkilökohtaisempaa avautumista tutkijoille. Poisjääneiden nuorten tietoja ei ole poistettu tutkimuksesta retrospektiivisesti, vaan aiempi suostumus kattaa siihen mennessä kertyneiden aineistojen käytön. Nuorta ei kuitenkaan kutsuta mukaan enää uusiin haastatteluihin.

NUORTEN LÄHTÖTILANNE TUTKIMUKSEN ALKAESSA: ELÄMÄÄ PERUSKOULUN YHDEKSÄNNELLÄ LUOKALLA

Tutkimuksen alkaessa emme tunteneet ketään nuorta entuudestaan. Kohtasimme tutkimuskouluilla kymmeniä uusia kasvoja ja yritimme kannustaa nuoria osallistumaan tutkimukseen. Oli aina yhtä ilahduttavaa ja kiinnostavaa lähteä tutustumaan heihin. Vähitellen opimme nuorista ja heidän taustoistaan ja kiinnostuksen kohteistaan yhä enemmän. Nimet ja kasvot tulivat tutuiksi. Tutustumisen välineenä kokosimme nuorista tiiviitä profileja, joihin pyrittiin kokoamaan nuoren taustatietoja tutustumisen helpottamiseksi: vanhempien iät ja ammatit (jos ne olivat tiedossa), sisarusten määrä ja iät, tietoa asumisesta (kenen kanssa), harrastukset, ystävytydet ja tulevaisuuden haaveita. Pian kuitenkin huomasimme, että tällaisia profileja oli vaikea pitää ajan tasalla, ja niiden käytöstä luovuttiin. Tärkein tapa syvemmälle tutustumiselle ovat kuitenkin aina olleet nuoren haastatteleminen ja aiempien haastattelulitteraatioiden lukeminen ennen uutta haastattelua. Alkuvaiheessa litteraatioita ei ollut aina saatavilla ennen seuraavaa haastattelua, minkä vuoksi saatoimme kysellä samojakin asioita

uudestaan, mikäli tutkijakin oli eri kuin edellisellä kerralla, kuten joskus tapahtui käytännön syistä. Myöhemmissä haastatteluisa haastattelija on yleensä ollut sama, jos suinkin mahdollista. Nuoret kuitenkin suhtautuivat yleensä kärsivällisesti tutkijoiden välillä omituisiltakin tuntuneisiin kysymyksiin.

Nuorten elämäntilanteet vaihtelivat merkittävästi paitsi asuinpaikan mukaan, myös sen mukaan, millainen heidän perhetilanteensa oli. Suurin osa heistä asui ydinperheessä vanhempiensa kanssa, mutta joukossa oli myös monia vanhempien eron kokeneita nuoria, joista osa asui uusperheissä tai vuorotteli asumisessa vanhempiensa välillä. Useimmilla nuorilla oli sisaruksia, joillakin useitakin, mutta joukkoon kuului myös perheidensä ainoita lapsia. Joidenkin vanhemmat asuivat yhdessä mutta olivat keskenään hyvin riitaisia. Oli niitäkin nuoria, joiden toinen vanhempi oli kuollut. Monien vanhemmilla ja/tai sisaruksilla oli erilaisia vakaviakin terveysongelmia, jotka vaikuttivat koko perheen elämään, ja osa nuorista oli sairastanut tai sairasti itsekin. Jotkut nuoret asuivat laitoksessa, ja pari nuorta oli lapsena sijoitettu toiseen perheeseen asumaan; lisäksi joitakin nuoria asui isovanhempiensa luona. Mukana oli myös adoptoituja nuoria. Nuorten suhde perheisiinsä oli vaihteleva: osalla hyvin läheinen, osalla etäisempi. Suhde tietenkin myös muuttui ajan kuluessa. (Ks. myös Aapola-Kari & Vehkalahti 2020 sekä luku ”Avatut salatut elämät” tässä teoksessa.)

Haastattelemistamme nuorista suurin osa oli syntynyt Suomessa, jotkut heistä maahanmuuttajina Suomeen saapuneille vanhemmille. Osa nuorista oli itse muuttanut tänne vasta kouluikäisenä perheensä kanssa; muutamat heistä olivat asuneet Suomessa vasta muutamia vuosia tutkimuksemme alkaessa, joten he vielä opettelivat suomen kieltä ja kulttuuria. Maahanmuuttajataustaisten nuorten perheet olivat kotoisin monelta maailman suunnalta, pääosin eri puolilta Afrikan mannerta, mutta myös Välimeren alueelta, Venäjältä tai aiemmin Neuvostoliittoon kuuluneista maista tai Lähi-Idästä. Heidän sukulaisiaan asui eri puolilla Eurooppaa ja maailmaa. Joidenkin perheillä oli läheisiä sukusidoksia naapurimaihin tai muihin Euroopan maihin, esimerkiksi isovanhempia saattoi asua niissä. Heidän perheissään saatettiin käyttää useita kieliä.

Haastattelemiemme nuorten joukossa oli eri uskontokuntien edustajia, niin erilaisten kristinuskoon kytkeytyvien lahkojen kuin luterilaisen kirkon sisäisten suuntausten edustajia. Myös ortodoksisen seurakuntaan ja

katoliseen kirkkoon kuuluvia nuoria tuli mukaan tutkimukseen. Varsinkin maahanmuuttajataustaisista nuorista osa oli hartaita muslimeja. Heidän kohdallaan uskonnollisen suuntautumisen näki myös tyttöjen pukeutumisesta: heistä useimmat käyttivät huivia ja pitkää hametta. Myös muita uskontokuntia oli edustettuina.

Nuorten harrastukset ja vapaa-ajan viettotavat peruskoulun yhdeksännellä luokalla olivat moninaisia. Toiset heistä – varsinkin kaupungeissa asuvista nuorista moni – olivat mukana tavoitteellisissa kilpaurheiluvalmennuksissa ja käyttivät suuren osan ajastaan tietyn lajin harjoituksissa. Toisilla oli kulttuuriharrastuksia, kuten laulu- tai soitto-tunteja tai teatterikerhoja. Jotkut kävivät ratsastustunneilla tai hoitamassa hevosia vapaa-ajallaan. Osa nuorista kertoi käyvänsä paikallisilla nuorisotaloilla tai pelaavansa niin sanottuja höntsäpelejä yhdessä ystäviensä kanssa paikallisissa liikuntapaikoissa. Osalla taas ei ollut erityisiä kodin ulkopuolisia harrastuksia, mutta he saattoivat lukea paljon tai esimerkiksi pelata tietokonepelejä. Joidenkin vapaa-aika kului toisia nuoria lähialueen piholla tavattaessa. Maaseudulla asuvat nuoret hyödynsivät lähiseudun luonnon tarjoamia mahdollisuuksia ja saattoivat retkeillä, metsästää ja kalastaa. Saariston tuntumassa asuvat nuoret kertoivat veneretkistä ja kesämökkkeilystä, ja monet nuoret mopoilivat ja tuunasivat menopelejänsä myös huvikseen. Maaseutupaikkakunnilla nuoret mainitsivat harrastuksikseen myös 4H-toiminnan ja vapaapalokuntatoiminnan, ja seurakunnan kerhot ja isoistoiminta olivat myös suosittuja. (Ks. tarkemmin luku ”Arkea ja ajankäyttöä” tässä teoksessa.)

Eräs keskeinen havaintomme oli, että peruskoulun yhdeksäsluokkalaisista moni veti nuoremmille erilaisia kerhoja tai liikuntatunteja. Näin oli etenkin tutkimuksen pienimmillä paikkakunnilla, joilla toimi suhteellisen vähän lapsille ja nuorille vapaa-ajan toimintaa tarjonneita toimijoita. Tämän toiminnan näkökulmasta olikin vahinko, että moni näistä nuorista joutui muuttamaan toiselle paikkakunnalle opiskelemaan jo peruskoulun jälkeen. Heidän mukanaan paikkakunnalta lähti myös moni innostunut ja osaava kerho-ohjaaja. Myös kaupunkipaikkakunnilla nuoret pyörittivät harrastustoimintaa vetäjinä ja saattoivat jatkaa sitä myös toisen asteen opiskelun lomassa.

Kyselimme nuorilta myös heidän ystävyyksistään, ja monesti myös haastattelimme heitä yhdessä hyvien ystävien kanssa. Luokista kaksi oli

ollut pitkään lähes samassa kokoonpanossa ala-asteelta alkaen, ja moni oppilaista oli ollut samassa ryhmässä jo päiväkodissa. Pitkä tuttavuus samojen nuorten kanssa merkitsi tiettyä turvallisuuden tunnetta, ja luokkien sisällä olikin muodostunut pitkäaikaisia ystävyyssuhteita, joilla oli omat historiansa ja käänteensä. Kaikkien tutkimusluokkien oppilailta oli keskenään monenlaisia ystävyyksiä, joista useimmat rakentuivat samaa sukupuolta edustavien ikätovereiden välille. Oli kuitenkin myös sukupuolirajat ylittäviä läheisiä ystävyyssuhteita, jotka eivät olleet seurustelusuhteita. Luokilla oli pienempiä ja suurempia ryhmiä, joiden jäsenet muodostivat vaihtelevia ystävyyksiä keskenään. Monet näistä ystävyyksistä ovat jatkuneet tiiviinä myös nuorten siirryttyä toisen asteen opintoihin ja niiden jälkeenkin. Kiinnitimme huomiota myös niihin nuoriin, jotka näimme aina koulun tilanteissa yksinään, ilman ilmeisiä ystäviä. He olivat kysyttäessä itsekin tietoisia omasta sosiaalisesta tilanteestaan, jonka taustalla oli joissain tapauksissa kiusaamista, toisissa tapauksissa ehkä tietoista vetäytymistä. Suurimmalla osalla nuorista oli kuitenkin ainakin yksi läheinen ystävä omassa koulussa, ja lisäksi monilla oli muita läheisiä sosiaalisia suhteita muissa yhteyksissä, kuten harrastuksissa tai naapurustossa. Eräs koulussa yksin aikaa viettävä nuori kertoi, että hänellä oli paljon kontakteja internetin erilaisilla alustoilla, ja tavallaan hän pyrki näin rauhoittamaan aikuista tutkijaa siitä, ettei tämän tarvinnut olla hänestä huolissaan.

Pieni osa nuorista seurusteli jo peruskoulun yhdeksännellä luokalla, mutta suurin osa vaikutti odottavan vielä sopivaa kumppania kohdalleen. Moni nuori totesi, ettei ehtisikään seurustella, kun oli niin paljon muuta tekemistä. Seurustelukokemukset olivat vaihtelevia: yksi haaveili jo yhteenmuuttamisesta pitkäaikaisen poikaystävän kanssa, kun toinen suri ikävästi päättynyttä seurusteluaan ja kolmas iloitsi saaneensa seurustelukumppanin myötä itselleen kuin uuden perheen. Tutkijoiden havaintojen mukaan varsinkin keskisuomalaisen koulun käytävillä kuhisi yhdeksännen luokan kevätpuolella, kun nuoret parit nojailivat toisiinsa ja kävelivät käsi kädessä. Seksi- ja seurustelusuhteista ei kuitenkaan tutkijoiden kanssa niin auliisti keskusteltu vielä tuolloin, ja varsinkaan muista kuin heteroseksuaalisista tuntemuksista tutkijoille ei juuri puhuttu.

NUORTEN KOULUTUSVALINNAT PERUSKOULUN PÄÄTTYESSÄ

Nuoret ajassa -seurannan käynnistyminen peruskoulun yhdeksännellä luokalla ei ollut sattumaa vaan huolellisen harkinnan tulosta. Peruskoulun ja toisen asteen opintojen välinen nivelvaihe on nuorten elämänsä monin tavoin kriittinen siirtymävaihe. Oppivelvollisuuskoulun päättyessä nuoret ovat merkittävien valintojen edessä. Lukio- ja ammatillisen koulutuksen välillä tehtävä valinta on tulevien työurien näkökulmasta merkittävä valinta, mutta eri puolilla Suomea nuorten valintatilannetta kehystävät erilaiset tekijät.

Nuoret ajassa -seurannan nuoret valmistuivat peruskoulusta keväällä 2016 osana ikäluokkaa, jossa koko maassa yhteensä 57 615 nuorta päätti koulunsa. He osallistuivat lukio- ja ammatillisen koulutuksen yhteishakuun ensimmäistä kertaa alkuvuodesta 2016. Valtakunnallisesti lukiokoulutus oli tässä ikäluokassa ammattikoulutusta suosituimpi ensisijaisena hakukohteena. Lukiokoulutuksen aloitti tässä ikäryhmässä suoraan peruskoulun jälkeen 53 prosenttia nuorista, kun taas 42 prosenttia heistä jatkoi toisen asteen ammatilliseen koulutukseen. (Suomen virallinen tilasto (SVT): Koulutukseen hakeutuminen.)

Valtakunnallisesti lukio- ja ammatillisen koulutuksen suosiossa on 2000-luvulla tapahtunut pientä aaltoliikettä. Lukiokoulutuksen suosio laski 2000-luvun alusta vuoteen 2011 saakka, jolloin alimmillaan 49,6 prosenttia peruskoulun päättäneistä valitsi lukion. Vuoden 2011 jälkeen lukion valinneiden osuus on jälleen kohonnut vuosi vuodelta päätyen lähelle 2000-luvun alun tasoa. Merkittävin muutos koulutustilastoissa on tapahtunut niiden nuorten osalta, jotka eivät ole jatkaneet tutkintoon johtaviin opintoihin suoraan peruskoulun jälkeen. Vielä 2000-luvun alussa heitä oli noin 10 prosenttia ikäluokasta, kun taas Nuoret ajassa -tutkimukseen kuuluvan kohortin valmistuessa vuonna 2016 enää alle viisi prosenttia peruskoulun päättäneestä ikäluokasta jäi tutkintoon johtavan koulutuksen ulkopuolelle. Nämä nuoret sijoittuivat usein valmentaviin tai valmistaviin koulutuksiin tai peruskoulun lisäopetukseen (ns. kymppiluokka). Kaikkiaan 1 400 peruskoulun päättäneitä nuorta jäi koulutusten ulkopuolelle syksyllä 2016. Tutkintotavoitteisen opiskelun osuuden kasvu on vaikuttanut erityisesti toisen asteen ammatilliseen koulutukseen, jonka suosio on samaan aikaan kasvanut tasaisesti. 2000-luvun

alussa ammatilliseen koulutukseen hakeutui peruskoulun loppuessa 36 prosenttia, vuonna 2016 42 prosenttia nuorista. (Suomen virallinen tilasto (SVT): Koulutukseen hakeutuminen.)

Nuoret ajassa -tutkimukseen osallistuneiden kaikkien nuorten yhdeksannen luokan päättyessä tekemät koulutusvalinnat myötäilevät ajankohdan valtakunnallisia jakaumia painottuen kuitenkin hienoisesti valtakunnallista tasoa voimakkaammin ammatilliseen koulutukseen. Nuoret ajassa -hankkeeseen osallistuneet nuoret suuntautuivat peruskoulun jälkeen yhtä usein lukioon (62 nuorta) kuin ammatilliseen koulutukseen (61 nuorta). Kuusi nuorta jäi tässä vaiheessa tutkintoon johtavan koulutuksen ulkopuolelle ja hakeutui valmentavaan koulutukseen. Heidän osuutensa vastaa täsmälleen ikäluokan valtakunnallista tilastollista keskiarvoa.

Taulukko 3. Nuoret ajassa -seurannan nuorten koulutusvalinnat vuoden 2016 lukio- ja ammatillisen koulutuksen yhteisvalinnassa.

Paikkakunta	Lukio		Ammattikoulu		Ei tutkintoon		Yhteensä
	Tytöt	Pojat	Tytöt	Pojat	Tytöt	Pojat	
Pääkaupunkiseutu I	6	9	4	9	1	3	32
Pääkaupunkiseutu II	8	6	1	1			16
Pääkaupunkiseutu III		1		6			7
Oulu	7	2	3	10			22
Länsi-Suomi	7	3	0	6			16
Keski-Suomi	4	3	3	6	2		18
Itä-Suomi	6		5	7			18
Yhteensä	38	24	16	45	3	3	
		62		61		6	129

Koko ikäluokassa on valtakunnallisesti merkittävä sukupuoliero lukio- ja ammatillisen koulutuksen suosiossa. Peruskoulunsa vuonna 2016 päättäneistä tytöistä huomattava enemmistö (63 prosenttia) haki ensisijaisesti lukioon, kun taas pojista hieman yli puolet (55 prosenttia) hakeutui ammatilliseen koulutukseen. Vastaava jakauma on löydettävissä myös Nuoret ajassa -aineistosta. Kaikista tutkimuksen ensimmäiseen vaiheeseen osallistuneista tytöistä 67 prosenttia (38) valitsi peruskoulun päättyessä

lukion ja 28 prosenttia (14) ammattikoulun. Pojista puolestaan vain joka kolmas (24) valitsi lukion, kun taas suurin osa (45 poikaa) valitsi ammatillisen koulutuksen. Mukana on myös muutamia kaksoistutkinnon valinnoita, niin tyttöjä kuin poikiakin, mutta heidän osuutensa on varsin pieni (noin kolme prosenttia).²

Kuten taulukko 3 kertoo, paikalliset erot tutkimuspaikkakuntien välillä ovat aineistossamme varsin suuria. Yhden pääkaupunkiseudun tutkimusluokan 16 oppilaasta vain kaksi ei jatkanut lukioon. Kyseinen luokka oli myös ainoa, jolla opiskelleista pojista enemmistö hakeutui lukio-opintoihin; muilla tutkimusluokilla enemmistö pojista hakeutui ammatillisiin opintoihin. Myös muilta kaupunkipaikkakuntien tutkimusluokilta hakeuduttiin vahvasti lukiokoulutukseen, kun taas pienemmällä maaseutupaikkakunnilla tutkimusluokkien nuoret suuntautuivat enemmän ammatilliseen koulutukseen.

Pienimmällä tutkimuspaikkakunnalla, Itä-Suomeen sijoittuvassa Käpykylässä, ei ollut omaa lukiota. Sekä lukioon että ammatilliseen koulutukseen hakeutuminen edellytti nuorilta joko pitkiä päivittäisiä koulumatkoja tai muuttamista uuteen ympäristöön. Paikkakunnan pojista yksikään ei jatkanut peruskoulun päätyttyä lukioon (ks. Armila ym. 2018). Keski-Suomen tutkimuspaikkakunnalla Maaseutukunnassa oli puolestaan tarjolla lukio, mutta ammatilliseen koulutukseen hakeutuminen edellytti myös Maaseutukunnassa joko muuttamista toiselle paikkakunnalle tai päivittäistä kouluun pendelöimistä kotipaikkakunnalta. Myös Keski-Suomessa erityisesti pojat hakeutuivat mieluummin ammatilliseen koulutukseen kuin lukioon, mutta merkittävä osa pojista valitsi kuitenkin lukion.

Ruotsinkielisiä tai kaksikielisiä nuoria kokonaisuurantaan sisältyy 32, joista puolet oli Helsingistä, puolet Rannikkokaupungista. Heistä valtaosa jatkoi peruskoulun jälkeen lukio-opintoihin: tytöistä 15 valitsi

2 Kaksoistutkinnon suorittaneet nuoret ovat mukana ammatillisen koulutuksen luvuissa. Kaksoistutkinto tarkoittaa, että ammatillisen oppilaitoksen opiskelija suorittaa ammatilliseen perustutkintoon vaadittujen ammattiaineiden rinnalla ylioppilastutkintoon vaaditun oppimäärän eli tutkintoon sisältyvien oppiaineiden pakolliset kurssit sekä vaadittavan (yleensä päivälukiota pienemmän) määrän syventäviä kursseja. Mikäli opiskelija suorittaa ammatillisen tutkinnon ohessa koko lukion oppimäärän ja saa siis myös lukion päättötodistuksen, kyse on kolmoistutkinnosta. (Kupiainen 2019, 184.)

lukion ja yksi ammatillisen koulutuksen. Pojista yhdeksän pyrki lukioon ja seitsemän ammattikouluun. Lisäksi seurantaamme sisältyy 19 nuorta, jotka ovat taustaltaan maahanmuuttajaperheistä ja kuuluvat kielivähemmistöihin. Heistä lukion valitsi viisi tyttöä ja viisi poikaa, ammattikoulun taas kaksi poikaa ja yksi tyttö. Tutkimukseemme osallistuneista maahanmuuttajataustaisista nuorista siis kaikkiaan hieman yli puolet päätyi lukioon, mikä noudattelee myös valtakunnallista trendiä (ks. Kalalahti ym. 2017; Kääriälä ym. 2020, 48).

Seuraavissa luvussa lähdemme seuraamaan, mitä nuorten elämässä tapahtui peruskoulun päättymisen jälkeen. Mitä nuorten perhe- ja ystävyysuhteissa tapahtui heidän siirtyessään toiselle asteelle? Olivatko he tyytyväisiä peruskoulun yhdeksännellä luokalla tekemiinsä koulutusvalintoihin ja millaisia koulutuskokemuksia toisen asteen opinnot toivat tullessaan? Miten nuorten arki ja ajankäyttö muuttuivat? Tuomme esiin myös sitä, miten samanlaisia ja erilaisia kokemuksia eri paikkakunnilla asuvat ja erilaisista taustoista tulevat nuoret kohtasivat arjessaan, ja miten eri tavoin he ratkoivat elämässään ilmenneitä ongelmia.

*Luku liittyy Suomen Akatemian rahoittamaan hankkeeseen *Lives over Time: Birth Cohort Studies as a Form of Knowledge-Production, from the Second World War to the Present* (SA 318458, Hakosalo, Oulun yliopisto).*